

In dit artikel worden enkele ideeën ontwikkeld uit de doctoraatsverhandeling van F. Saeys: «Het privé-leven in de informatie- en communicatiemediën. De functie van ethische en deontologische normen.» R.U.G., 1978 (promotor : Prof. Dr. P. Kluyskens)

## privé-leven en vrije informatie, zoeken naar evenwicht tussen twee fundamentele rechten

frieda saeys

Sedert de jaren vijftig heeft een ongebreidelde ontwikkeling van de mogelijkheden tot observatie, registratie en verwerking van gegevens de bezorgdheid om het privé-leven van het individu opnieuw doen opflakkeren. Het spanningsveld tussen recht op informatie en privé-leven zoals wij dat nu nog kennen ontstond echter reeds in de 19de eeuw. In die periode immers werd door de opkomst van de massapers een bijzondere dimensie gegeven aan de schending het privé-leven — met name door de plotse massale divulgatiemogelijkheden — terwijl de vrijheid van pers- en meningsuiting in de nieuwe liberale democratieën ieder preventief optreden onmogelijk maakte. Dat het probleem niet overal even snel werd onderkend hangt samen met de ontwikkeling van de massamedia zelf. De totale pershistorische en juridische context, die verschilt van land tot land, bepaalt nog steeds het zoeken naar oplossingen. In deze studie werd het vergelijkend onderzoek beperkt tot een aantal type-landen, nl. de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Frankrijk en België.

### «The right to be let alone»

Tengevolge van de zeer snelle verstedelijking ontwikkelde zich in de Verenigde Staten reeds in het midden van de vorige eeuw de zg. «penny press». Met het ontstaan van dit soort pers, die enerzijds goedkoop was, anderzijds nieuws bracht over en voor de massa en tenslotte haar succes zocht in sensationele titels, reportages en later ook illustraties, ontstond het op dat ogenblik geheel nieuwe probleem van de bescherming van het individu tegen al te opdringerige en op sensatie beluste perslui. Vooral bekende personen bekleefden zich over inbreuken op wat zij noemden het «right to be let alone», dat in de eerste plaats beschouwd werd als een emanatie van het eigendomsrecht (1).

Het was echter niet de sensatiepers, maar wel de publiciteit die rechtstreeks aanleiding gaf tot de eerste Amerikaanse wet op de privacy, nl. in de staat New York in 1903: «A person, firm or corporation that uses for advertising purposes or for purposes of trade, the

name, portrait or picture of any living person without having first obtained the written consent of such person or if a minor, of his parent or guardian, is guilty of a misdemeanor.» (2)

Intussen mag wel worden opgemerkt dat reeds in de Belgische auteurswet van 1886 rekening gehouden werd met gelijkaardige rechten van het «model», niet direct uit bezorgdheid voor het privé-leven, maar omwille van het respect voor de persoon als zodanig: «Ni l'auteur, ni le propriétaire d'un portrait n'a le droit de le reproduire ou de l'exposer sans l'assentiment de la personne représentée ou celui de ses ayant droits, pendant vingt ans à partir de son décès.» (3).

### Feitelijke bescherming

Terwijl de Amerikaanse wetgeving op de privacy sedert 1903 steeds verder evolueerde, zij het fragmentair aangepakt en eerder ongecoördineerd, ziet men inderdaad in de meeste Westeuropese landen een feitelijke erkenning en be-

scherming van het privé-leven ontstaan. In eigen land en ook in Frankrijk wordt vooral art. 1382 B.W. ingeroepen bij schending van het privé-leven. In 1970 werd in de Franse Code Civil een nieuw art. 9 ingelast, waardoor het recht op eerbied voor het privé-leven uitdrukkelijk werd erkend: «Chacun a droit au respect de sa vie privée...» (4). dit betekende echter in feite slechts de bevestiging van een bestaande toestand. Op dat ogenblik had zich immers in Frankrijk reeds een zeer rijke en creatieve jurisprudentie ontwikkeld, die zeer privacy-minded was.

### Publieke belangstelling

Heel anders dan in de Verenigde Staten wordt het recht op het privé-leven zowel in België als in Frankrijk zeer ruim opgevat, ook voor personen die al dan niet vrijwillig in de publieke belangstelling staan, en wel naargelang van het belang van hun persoon voor een «normale informatie over de actualiteit».

Bij de beoordeling hiervan wordt niet alleen rekening gehouden met hun beroep of functie als zodanig, maar ook met de omstandigheden en zelfs met hun eigen houding tegenover de media. Interessante uitspraken op dat gebied zijn M. Dietrich t/ France-Dimanche (5), Trintignant t/ S.A. La France Continue (Ici Paric») (6), Veuve G. Philippe t/ S.A.R.L. France Editions («France-Diamanche») (7), France Gall (8) en J. Joubert (9) t/ La France Continue, B. Bardot t/ Soc. M. Dassault («Jours de France») (10), J.L. de Villalonga t/ Ag. Inst. De ASA Presse, Société Presse Office et Ch. Chaplin (11), E. Merckx t/ uitgeverij «De Goudvink» (12)

Slechts wanneer het gaat om feiten of gegevens die reeds algemeen bekend zijn en bovendien blijkt dat het individu in kwestie zelf heeft bijgedragen tot de verspreiding, wordt niet zo gemakkelijk schadevergoeding toegestaan en zeker geen inbeslagname wegens hoogdringendheid.

Zo kon de minnares van Landru geen geheimhouding meer verkrijgen van een verhouding, die algemeen bekend was geworden gedurende het proces tegen Landru en waaraan zij trouwens zelf in haar memoires ruchtbaarheid had gegeven (13). Evenmin bekwam Gunter Sachs inbeslagname van het blad «Lui» met een bijdrage over zijn privé-leven, omdat hijzelf reeds de aandacht op zijn persoon had gevestigd op een zodanige manier, dat deze publika-

tie geen nieuwe facetten van zijn privé-leven meer onthulde (14). Een gelijkaardige motivatie vergezelde ook de weigering van de rechtbank om het boek «Vivre avec Picasso» van Françoise Gilet in beslag te laten nemen (15). Uit deze enkele extreme voorbeelden mag men zeker niet afleiden dat bekende personen alle rechten op hun privé-leven zouden verliezen, van zodra zij eenmaal toegegeven hebben aan de publiciteit. Integendeel, de algemene tendens in de rechtspraak is eerder zo, dat men als het ware zou kunnen spreken van een soort «recht tot inkeer» van het individu wat betreft zijn houding tegenover de media (16).

Wanneer het gaat om personen die slechts occasioneel in het nieuws gekomen zijn, moeten eventuele onthullingen over het privé-leven rechtstreeks verband houden met de feiten of omstandigheden die tot deze publiciteit hebben geleid. Naar aanleiding van het afluisterschandaal rond «Le Canard Enchaîné» in 1973 werd «Le Point» veroordeeld wegens publikatie van de foto van een ambtenaar die bij de zaak betrokken was. De rechtbank was van oordeel dat «... dans ce cas la reproduction de l'image n'est admissible, pour les nécessités de l'information, que si elle a été prisé dans des circonstances ayant un rapport direct avec les événements en cause ou avec les faits qui en ont été la suite.» (17).

De ingesteldheid van onze rechtbanken is niet zo vanzelfsprekend. Zoals we reeds aanhaalden wordt in de Verenigde Staten het recht van het publiek op een «normale informatie over de actualiteit» veel ruimer opgevat (17'). Maar het verschil met de situatie in Groot-Brittannië is nog veel fundamenteeler. Daar kan de rechtbank zelfs helemaal niet optreden tegen loutere inbreuk op het privé-leven, maar slechts wanneer dit gepaard gaat met laster of eerroof («libel»), het zg. «Contempt of Court» of een ander misdrijf. Op die manier wordt een van de wezenlijke elementen van de privacy genegeerd, met name: dat de juistheid of valsheid, het al dan niet flatterend karakter van de gepubliceerde feiten of gegevens niet ter zake doet, maar enkel het feit zelf van de publikatie.

Om dezelfde reden zijn ook onze eigen strafbepalingen inzake laster, eerroof en kwaadwillige ruchtbaarmaking weinig bruikbaar als rechtsmiddel tegen inbreuken op het privé-leven. Het recht van antwoord geeft wel voldoening om onvolledige of verkeerde informatie aan

te vullen of recht te zetten, maar kan een ongewenste divulgatie niet meer ongedaan maken. Bovendien vestigt het antwoord opnieuw de aandacht op feiten of gegevens die helemaal niet in de publiciteit hadden moeten komen — eventueel nog met de nodige commentaar. Dit is trouwens ook het risico wanneer men zich wendt tot de burgerlijke rechtbank, gezien de openbaarheid van de terechtzittingen en de vrijheid van de berichtgeving daarover — tenzij men juist op deze bijkomende publiciteit uit is. In de naam van het privé-leven wordt inderdaad soms in die zin misbruik gemaakt van het gerechtelijk apparaat, bv. door vedetten en bepaalde uitgevers (18), wanneer beide partijen meer baat dan schade overhouden aan een proces.

### Rechtsmiddelen voor verbetering vatbaar

Om aan deze situatie enigszins te verhelpen zijn er verschillende mogelijkheden. Men kan aan de veroordeling wegens schending van het privé-leven ernstiger financiële consequenties koppelen, zoals dat gebruikelijk is in Groot-Brittannië voor «libel» of «Contempt of Court». Deze maatregel heeft echter minder effect naarmate men met een kapitaalcrachtige uitgever te maken heeft. Daarbij komt nog dat er afspraken kunnen gemaakt worden tussen aanlegger en verweerder of dat men zich, zoals courant is in de Verenigde Staten kan laten verzekeren tegen het risico van een veroordeling. Een andere mogelijkheid is de zaken i.v.m. schending van het privé-leven achter gesloten deuren te behandelen of de verslaggeving erover te beperken, zoals dat reeds gebeurt voor echtscheidingsprocessen of voor de werkzaamheden van de jeugdrechtbank. Art. 6 van de Conventie van Rom (19) voorziet trouwens een beperking van de openbaarheid van de terechtzittingen in die zin: «Het vonnis moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd gedurende het gehele proces of een deel daarvan, ... wanneer... (of) de bescherming van het privé-leven van partijen bij het proces dit eisen...». Toepassing van dit artikel mag vanzelfsprekend geen afbreuk doen aan de rechten van een van de bij het proces betrokken partijen.



## Nieuwe wetgeving?

In de discussies over de subtiele grens tussen de belangen van pers en publiek enerzijds en van het individu anderzijds — belangen die trouwens niet noodzakelijk tegenstrijdig zijn — wordt wel eens de complexiteit van het gegeven uit het oog verloren. Een sluitende bescherming van het privé-leven tegenover de massamedia blijkt onmogelijk te verzoenen met werkelijke persvrijheid. Vandaar dat de op dit ogenblik aan de gang zijnde evolutie in de wetgeving vooral betrekking heeft op andere aspecten van het probleem: de af luister- en bespiedingsapparatuur, de databanken en andere nieuwe technische verworvenheden. Jammer genoeg en o.i ten onrechte wordt in sommige teksten het begrip «privé-leven» uitgebreid tot alle rechtspersonen. Door deze begripsverwarring tussen het eigenlijke recht op privacy en eventuele geheimhoudingsrechten zet men heel wat moeizaam opgebouwde maar bruikbare theorieën weer helemaal op losse schroeven. Het privé-leven werd steeds verbonden aan de menselijke persoon, op welke principes men ook steunde om het te verdedigen. Het komt ook als dusdanig naar voren uit de Universele Ver-

klaring van de Rechten van de Mens en uit de Europese Conventie. Wanneer nu ook rechtspersonen het recht op hun privé-leven zouden gaan inroepen, wordt de bruikbaarheid hiervan voor de natuurlijke personen aangetast. Bovendien zou een dergelijke uitbreiding van het begrip «privé-leven» er kunnen toe leiden, dat geen controle meer kan worden uitgeoefend op de manier waarop de rechtspersonen zelf om springen met gegevens over natuurlijke personen, wat rechtstreeks zou indruisen tegen de geest van het privé-leven als mensenrecht.

## Deontologie

Wat de pers betreft moeten wij opmerken dat het reële respect voor het privé-leven niet zozeer afhangt van wettelijke voorzieningen, maar veeleer van de manier waarop een aantal principes worden toegepast. Dit hangt dan weer samen met het ontwikkelingsstadium en de structuur van de media, de organisatie van het beroep van de communicatoren, enz. Hoe meer men te maken heeft met harde commerciële media, des te dringender is het nodig daar tegenover een tegengewicht te plaatsen in de vorm van een stevige juridische deontologie. De

manier waarop dit moet gebeuren is natuurlijk een omstrede zaak omdat men ook hier weer, in het licht van de vrijheid van pers en meningsuiting, geen enkele vorm van censuur of zelfcensuur mag dulden. Met deontologisch bewustzijn bedoelen wij hier dan ook deze ingesteldheid, die tegelijkertijd rekening houdt met allerhande belangen — van het object van informatie, het medium zelf, de collega's, het publiek — maar die steeds in de eerste plaats de vrijheid van pers en meningsuiting voor ogen houdt. Het opbouwen van een journalistieke deontologie kan al dan niet via bestaande structuren gebeuren. Het is b.v. dank zij een verregaande solidariteit onder de journalisten dat de geheimhouding van de nieuwsbronnen in vele landen de facto wordt erkend. De beroepsorganisaties van hun kant kunnen op verscheidene manieren bijdragen tot een meer deontologisch verantwoord gedrag. In Frankrijk b.v. vragen de verenigingen van journalisten reeds lang dat een aantal deontologische basisregels zouden opgenomen worden in de CAO, maar dat stuit nog steeds op verzet vanwege de uitgever (20).

## Persraden

Ook een persraad blijkt goede diensten

# NIEUWE INTERESSANTE BOEKEN

### Een derde industriële revolutie

Hoe de micro-elektronica ons leven verandert.

door D. Balkhausen.

490 Fr

### Over oude en nieuwe rolprenten

De dingen die niet voorbijgaan.

door J. Daisne

350 Fr

### De kwestie kernenergie

Welke energie voor onze toekomst?

door L. Gillon

350 Fr

**Cinéma série spéciale vol. 1: Le cinéma romantique**

450 Fr

**Cinéma série spéciale vol.2: Le cinéma d'horreur et fantastique**

450 Fr



STANDAARD BOEKHANDEL  
Naamsestraat 57,  
3000 LEUVEN

te kunnen bewijzen, op voorwaarde dat dit geen aanleiding geeft tot verkaptte vormen van censuur. In geen geval mag afbreuk gedaan worden aan de vrijheden van de pers of aan de rechten van om het even welke belanghebbende partij. Een Persraad moet ook steeds gesitueerd worden tegen de achtergrond van de bestaande structuren. Doelstellingen, samenstelling en werking kunnen grondig verschillen (21). Het verschijnsel van de persraden is ontstaan in de Skandinavische landen met de bedoeling door een systeem van zelfcontrole het peil van de journalistiek te verhogen en op die manier iedere inmenging van de overheid in de persaanleggenheden overbodig te maken. Diezelfde idee lag ook aan de oorsprong van de bij ons beter bekende Britse persraad, die sedertdien geëvolueerd is naar een open structuur, waarin zowel vertegenwoordigers van uitgevers en journalisten als van het publiek zetelen (22). Gezien in de common law bewust geen bijzondere aandacht wordt besteed aan de pers, was er nog een belangrijke taak weggelegd voor een Persraad met een oordelende en normvormende functie. De doeltreffendheid hiervan hangt samen met de representativiteit van het organisme, dat uiteraard louter moreel gezag heeft. Er kan immers geen sprake zijn van een soort «orde van journalisten» daar waar de uitoefening van de journalistiek vrij is. Toch mag men de waarde van een morele veroordeling niet onderschatten, vooral dan voor het individu dat via de gewone rechtsmiddelen geen voldoening kan krijgen of daar om de reeds aangehaalde redenen geen gebruik wenst aan te maken. Tegenover deze gewone rechtsmiddelen biedt een procedure voor de Persraad bovendien een aantal voordelen: de procedure is eenvoudig en goedkoop of zelfs kosteloos, zodat de drempelvrees nagenoeg verdwijnt; wanneer dat nuttig of nodig is kan de discretie bewaard worden, zodat het bezwaar van de bijkomende publiciteit wegvalt en de Persraad ook niet misbruikt wordt door personen die alleen maar op deze publiciteit uit zijn. Waarschijnlijk ten gevolge van deze manier van werken krijgt de Britse Persraad een veel ruimere waaier van klachten te behandelen dan b.v. de Belgische of Franse rechtbanken. Om een waarheidsgetrouw overzicht te krijgen van de inbreuken op het privé-leven die de pers zich zoal veroorlooft, tegenover alle lagen van de bevolking en in alle

stadia van het informatieproces, zijn de verslagen van de Britse Persraad dus, zeer interessant (23). Zijn uitspraken vullen als het ware de Franse en Belgische jurisprudentie aan en illustreren even genuanceerd de stelling, dat de sociale functies van de massamedia niet per definitie een verantwoording betekenen voor inbreuken op het privé-leven.

### Persvrijheid versus privé-leven

Historisch gezien is de persvrijheid, in de actieve betekenis, de consequentie van het recht op vrije meningsuiting. Samen met het passieve recht om geïnformeerd te worden is dit een essentiële voorwaarde voor een behoorlijke werking van de democratische structuren. In functie daarvan heeft de pers en hebben ook de andere media die zich op de persvrijheid beroepen, in de eerste plaats een informatieve en een toezichhoudende rol te vervullen, waarvoor individuele belangen soms moeten wijken. Daarnaast echter zorgen deze media meer en meer voor ontspanning, voor het overbrengen van publicitaire boodschappen, enz. Ook dat is hun recht, maar wanneer het om dergelijke activiteiten gaat kan men de vrijheid van de pers niet zonder meer invoeren en in competitie brengen met het recht op eerbied voor het privé-leven. Bij het tegen elkaar afwegen van deze twee fundamentele, maar relatieve rechten moet dus rekening gehouden worden, niet alleen met het soort publicatie, maar ook met haar functie. Samenvattend kunnen wij de volgende positieve omschrijving geven: openbaarmaking van feiten of gegevens uit het privé-leven is slechts te verantwoorden, wanneer de persoon in kwestie ermee akkoord gaat, wanneer de gegevens direct verband houden met zijn openbare rol of functie of wanneer de controle- of informatie-opdrachten van de pers dit vereisen.

### Voetnoten

- (1) COOLEY, Th. M.: *The Elements of Torts*, 1878; WARREN, S.D. en BRANDEIS, D.: «The right to privacy», *Harvard Law Review*, 15 dec. 1890, pp. 193-220.
- (2) New York Privacy Statute 1903. Consolidated Laws of New York, § 50-51.
- (3) Wet van het auteursrecht van 22 maart 1886, art. 20.
- (4) Wet van 17 juli 1970, «tendant à renforcer la garantie des droits individuels des citoyens», art. 22.

- (5) Paris, 16 maart 1955, *Dalloz*, 1955, 295.
- (6) Paris, 17 maart 1966, *Dalloz*, 1966, J. 749.
- (7) Paris, 13 maart 1965 en Cass. Civ., 12 juli 1966, *Gaz. Pal.*, 1966, I, J. 38 en *Dalloz*, 1967, J. 181; *Les Cahiers de la Presse Française*, N° 30, jan.-febr. 1966, pp. 15-16.
- (8) Paris, 7 april 1965, *Gaz. Pal.*, 1966, I, 40.
- (9) Trib. Gr. Inst. Paris, 30 jan. 1970, *Le Monde*, 1-2 febr. 1970; VANDENBERGHE, H.: «Bescherming van het privé-leven en recht op informatie via de massamedia», *Rechtskundig Weekblad*, 12 april 1970, fol. 1457-1470.
- (10) Trib. Gr. Inst. Seine, 24 nov. 1965 en Paris, 27 febr. 1967, *Gaz. Pal.*, 1966, I, J. 37; *J.C.P.*, 1966, II, 14.521; *Dalloz*, 1967, J. 450; AUBEL, C.P.: *Persoon en Pers*, Nijmegen, 1968, p. 125; VANDENBERGHE, H.: o.c.
- (11) Paris, 15 juni 1972, Paris, 17 dec. 1973 en Cass. Civ., 14 nov. 1975, *RIDA*, 1974, pp. 150 e.v.; *Dalloz*, 1976, J. 120 e.v. en J. 421.
- (12) Kortgeding Rechtbank Antwerpen, 24 dec. 1973; *De Standaard*, 26 dec. 1973.
- (13) Trib. Gr. Inst. Seine, 4 okt. 1965 en Paris, 15 maart 1967, *J.C.P.*, 1966, II, 14.482 en 1967, II, 15.107. VANDENBERGHE, H.: o.c.
- (14) Trib. Gr. Inst. Seine, 2 nov. 1966 en Paris, 15 nov. 1966, *J.C.P.*, 1966, II, 14.875 en *Dalloz*, 1967, J. 181. VANDENBERGHE, H.: o.c.; AUBEL, C.P.: O.C., p. 125.
- (15) Paris, 6 juli 1965, *GAZ. Pal.*, 1966, I, J. 39. Zie ook noot Minin in *Dalloz*, 1967, J. 183.
- (16) VAN ISACKER, F.: «De bescherming der intieme sfeer». *Liber Amicorum Prof. Baron J. Van Houtte*, Brussel 1975, pp. 1123-1148.
- (17) Trib. Civ. Paris, 3 juli 1974, *Le Monde*, 5 juli 1974; *J.C.P.*, 1974, 17.873; *Gaz. Pal.*, 1974, II, Table Jurispr. p. 170.
- (17') Time t/ Hill, 385, U.S. 374 (1967).
- (18) Zie b.v. B. Bardot t/Soc. M. Dassault, Trib. Gr. Inst. Seine, 24 nov. 1965 en Paris, 27 febr. 1967; Halliday-Vartan t/ Ici-Paris, Trib. Civ. Paris, 8 febr. 1973; Catherine Deneuve t/S.A. Presse Office, Trib. Gr. Inst. Paris, 16 jan. 1974 en Paris, 14 mei 1975. In dit laatste geval is het Hof wel zo consequent geweest geen publicatie van het vonnis te bevelen, vermits dit «... aurait l'inconvénient d'attirer à nouveau l'attention sur le numéro de Lui qu'elle a critiqué». *RIDA*, 1974, p. 176 en 1975, p. 131.
- (19) Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, Rom<sup>3</sup> 4 november 1950; Belgische Wet van 13 mei 1955, Art. 6 werd reeds met succes ingeroepen, zie o.m. *Corr. Rechtbank Brussel*, 17 maart 1966, *J.T.*, 1966, p. 413.
- (20) PERIER DAVILLE, D.: *La liberté de presse n'est pas à vendre*, Paris, 1978.
- (21) Een persraad kan ook enkel als overleg- of adviesorgaan fungeren, zoals in Nederland. *Persraden: Pro en Contra*, documentatiemap Zevende Vlaams Congres voor Communicatiewetenschap, Gent, 25 maart 1976. *Persraden: Pro en Contra*, referaten... Gent, Seminarie voor Pers- en Communicatiewetenschap, R.U.G., 1976.
- (22) *Royal Commission on the Press, Report ...* London, HMSO, 1949, 1962, 1977. *The Press and the People*, Jaarlijks verslag van de Generaal Council of the Press, later British Press Council, London, 1954-.
- (23) *The Press and the People*, o.c. De dossiers zelf van de Britse Persraad zijn geheim.